

Isaiah Berlin Düşünüşünde Özgürlüğün Sınırları

The Limits Of Freedom In Isaiah Berlin's Thoughts

Yrd.Doç.Dr. Armağan ÖZTÜRK

Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
armagan1789@artvin.edu.tr

ÖZ:

Bu makalede Berlin'in özgürlük kavramlaştırması tartışmaya açılacaktır. Düşünür özgürlüğün negatif ve pozitif yorumlarını birbirinden ayırt eder. Ona göre negatif özgürlük engellenmeden eylemde bulunma ihtimali, pozitif özgürlük ise kişinin kendi iradesi ya da benliği üzerinde kurduğu hakimiyettir. Berlin için özgürlüğün negatif karakteri pozitif olana göre daha önemlidir. Kadim anlayışa karşı modernlerin özgürlük yorumunu da karakterize eden negatif özgürlük otoriteyi engeller ve kişisel seçimi kolaylaştırır. Pozitif özgürlük ise otorite yaratan karakteriyle totaliter akımlar tarafından kullanılmaya daha müsaittir.

Berlin kavramsal açıdan yanlış, siyasal açıdan ise tehlikeli gördüğü tekçi anlayışla özgürlüğün pozitif yorumu arasında güçlü bir bağlantı öngörür. Ona göre ne tarihin sabit bir yönü ne de tarihsel açıdan kaçınılmaz yasalar vardır. Ayrıca birden fazla birbiriyle çelişen değer ve doğru söz konusudur. Bu nedenle makul ve medeni bir yaşantı için çoğulculuk gerekir. Berlinci düşünüş içerisinde liberalizm çoğulculuğun en önemli garantisini oluşturur. Çoğulcu yaklaşım hiçbir fikri en baştan gerçek özgürlüğe aykırı diye yadsımaz. Dahası çoğulcu yaklaşım demokratik toplum içerisinde müzakereyi destekler. Açık fikirlilik ve esneklik gibi değerler bakımından çoğulculukla demokrasi arasında olumlu bir etkileşim vardır. Çoğulcu yaklaşımdan uzaklaşıldıkça insanı maliyeti yüksek olan sosyal ve siyasal seçenekler ön plana çıkar. Tek bir yüksek iyiye dayanarak tüm çatışmaları çözme iddiası zorunlu olarak bazı iyi tercihlerini dışarıda bırakır. Adil olmaya çalışmak kişiyi merhametten uzak bir davranış kodunu benimsemeye itebilir mesela. Ayrıca çoğulculuğun alternatifi tek bir büyük iyi adma insanları büyük fedakarlıklara sürükleyen ütopyacı ve kapsayıcı çözümleri beraberinde getirir. Bir kez bu yola girildiğinde

varılacak yer kaçınılmaz bir şekilde totalitarizmdir. Bu son hatırlatma bağlamında Berlinci düşünüş sadece totalitarizme yönelik bir itirazı değil aynı zamanda ütopyacılığa karşı aşırı temkinli bir tavrı da içerisinde barındırır.

Makalede temel tezleri tartışmaya açılan Berlin düşünüşü için bir dizi eleştiri de dile getirilecektir. Öncelikle Berlin çoğulculuk yanlısı ama görecelik karşıtıdır. Ancak çoğulculukla görecelik arasında çizdiği sınır bir hayli keyfidir. Ahlakilikte evrensel bir asgari boyutun, nesnel bir minimum noktanın veya tüm uluslar bakımından ortak bir ahlaki noktanın olduğunu düşünür Berlin. Neyin yanlış olduğunu asgari ölçülerde bilebilen insanlığın neden tek bir ortak doğruyu bilemediğini rasyonel bir şekilde açıklayamaz. Dahası Berlin çoğulculuğu sadece göreceliğe değil aynı zamanda pragmatizme karşı da savunmasızdır. Çünkü onun dizgesi bakımından evrensel bir reçetenin olmaması rasyonelliği ortadan kaldırmaz. Ayrıca akılcı çözümler için tüm değerleri hizaya sokacak bir üst değere atıfta bulunmak gerekli değildir. Peki, hangi çözümün diğerinden daha rasyonel olduğu veya hangi değer diğer değere göre daha tercih edilebilir olduğu soruları nasıl yanıtlanır? Berlin doğrunun koşullar tarafından belirlendiği kanaatindedir. Koşullar ve tarihsel durum rasyonel durumu açıklar. Kolaylıkla fark edileceği üzere bu yanıt çoğulculuk, görecelik ve pragmatizm arasındaki tüm ayrımları keyfi hale getirir. Doğru ve iyi Berlin'in söylediği gibi koşullara bağlıysa doğuyu ve yanlışını birbirinden ayırt eden tüm saptamalar tarihte ve kültürde görece hale gelir.

Bir diğer sorunlu nokta liberalizmle ahlaki çoğulculuk arasındaki gerilimde somut bir içeriğe kavuşur. Locke, Mill, Hayek gibi pek çok liberal düşünür ahlaka ve siyasete tekçi bir şekilde bakar. Liberalizm de tekçi olabildiği için düşünür tarafından dile getirilen ve çoğulculuğun garantisini liberalizmde bulan okumaya belli bir ihtiyat payı ile bakmak gerekir. Ayrıca tekçi pozisyonla totalitarizm arasında kurulan neden-sonuç ilişkisi de yeniden kurgulanmalıdır. Çünkü sonuçta hemen tüm ortak iyi/ortak yarar anlayışları ahlaki anlamda tekçi varsayımlara sahiptir. Berlin'in yaptığı üzere tekçi yaklaşımın reddi ortak iyi düşüncesinin reddi anlamına geliyorsa bu pozisyon eleştirilebilir.

ANAHTAR KELİMELER: Isaiah Berlin, Özgürlük, Çoğulculuk, Totalitarizm

ABSTRACT

In this paper, Berlin's conceptualization of freedom will be discussed. The philosopher distinguishes between negative and positive interpretations of freedom. According to him, negative freedom is the possibility of acting without being interfered with whereas positive freedom is the sovereignty that the individual establishes over his/her will or self. For Berlin, the negative character of freedom is more important than its positive character. Negative freedom which also characterizes the interpretation of freedom of the moderns against the ancient understanding, obstructs authority and facilitates individual choice. Whereas positive freedom is more fit to be used by totalitarian currents due to its authority-generating character.

Berlin predicts a strong connection between the positive interpretation of freedom and monist thinking which he considers conceptually wrong and politically dangerous. According to him, neither history has a constant direction nor there are historically inevitable laws. Besides there are multiple values and truths that contradict each other. Therefore pluralism is required for a decent and civilized life. Liberalism constitutes the most important guarantor of pluralism in the Berlinian thought. The pluralist approach denies no idea from the very beginning because it is against true freedom. Moreover pluralist approach supports deliberation in a democratic society. In terms of values like broad-mindedness and flexibility, there is a positive interaction between pluralism and democracy. As the pluralist approach is left behind, social and political options with high human cost come into prominence. The claim to resolve all conflicts based on a single high good necessarily omits some options of good. For instance, trying to be fair may prompt one to adopt a code of conduct devoid of mercy. Besides, an alternative to pluralism brings along utopian and overarching solutions which drive people to make sacrifices in the name of a single great good. Once this path is taken, destination is indispensably totalitarianism. Within the context of this last reminder, the Berlinian thought contains in itself not only an objection to totalitarianism but also an extremely cautious attitude towards utopianism.

Also a series of critiques will be mentioned regarding the fundamental theses of the Berlinian thought which is opened up for discussion in the paper. To begin with, Berlin is pro-pluralism yet anti-relativism. However, the line he draws between pluralism and relativism is quite arbitrary. Berlin holds that there is a universal minimum aspect to morality, an objective minimum point or a moral point shared by all nations. He cannot explain why the humanity which knows what is

wrong on a minimum level fails to recognize a single common truth. Moreover, Berlinian pluralism is vulnerable not only to relativism but also to pragmatism. This is because in terms of his system, not having a universal prescription does not eliminate rationality. Plus, it is not necessary to refer to a meta-value that will make all values shape up for rationalist solutions. But how can we answer the questions like which solution is more rational than the other or which value is more preferable than the other? Berlin is of the opinion that truth is determined by circumstances. Circumstances and historical condition explain the rational condition. As it can be easily seen, this answer renders all distinctions between pluralism, relativism and pragmatism arbitrary. If truth and good depend on circumstances as Berlin says, all determinations that distinguish between right and wrong become relative in history and culture.

Another problematical point gains a concrete content in the tension between liberalism and moral pluralism. Many liberal thinkers like Locke, Mill and Hayek have a monist perspective regarding morality and politics. Since liberalism can also be monistic, the interpretation that is articulated by the philosopher and finds the guarantee of pluralism in liberalism should be approached with some caution. Also, the cause and effect relationship established between monist position and totalitarianism should be reconstructed. This is because ultimately all common good/common benefit understandings have morally monist assumptions. If dismissal of a monist approach comes to mean dismissal of a common good as is the case in Berlin, then this position can be criticized.

KEYWORDS: Isaiah Berlin, Freedom, Pluralism, Totalitarianism

GİRİŞ

Özgürlük

Bu makalede Berlin'in özgürlük kavramlaştırması tartışmaya açılacaktır. Hobbes'tan beri burjuva düşüncü içerisinde gittikçe daha karmaşık bir içerikle savunulan ve zamanla liberal ideolojinin temel izleklerinden biri haline gelen negatif özgürlük fikri Berlin'in yürüttüğü özgürlük tartışmasının merkezinde yer alır. Düşünür sayısız farklı özgürlük tanımı olabileceğini, ama

kendisinin sadece iki başat okumayla ilgilendiğini belirtir (Berlin, 2002: 168). Negatif özgürlük bize engellerin yokluğunu, pozitif özgürlük ise benlik üzerinde kurulan hakimiyeti anlatır (Berlin, 1997a: 387-8, 392-3; Öztürk, 2015, : 125; Öztürk, 2016: 108). Berlin özgürlüğün negatif ve pozitif yorumları arasındaki farkın önemli ölçüde bahsi geçen kavramların formüle edilmesi sırasında kullanılan sorulardan kaynakladığını düşünür. En yalın anlatımla negatif özgürlük seçeneklerin sayısı ve niteliğiyle pozitif özgürlük ise seçeneklerin kim veya ne tarafından kontrol edildiği meselesiyle ilgilenir (Turhan ve Uluşahin, 2007: 102-3; Öztürk, 2015: 126, Öztürk, 2016: 108).

Negatif özgürlüğü siyasi düşüncenin evrimi bağlamında nispeten yeni bir özgürlük yorumu olarak gören Berlin, pozitif özgürlüğün uygarlık tarihi içerisinde daha eski bir özgürlük tahayyülüne karşılık geldiği gerçeğinin altını çizer (Berlin, 2002: 176; Öztürk, 2015: 126; Öztürk, 2016: 108). Bu hatırlatma Constant'ın antiklerin özgürlüğü ile modernlerin özgürlüğü arasında yaptığı ayrımının Berlin tarafından da benimsendiğini gösterir. Sadece kavramların adı değişmiştir. Constant'ın modern özgürlük dediği şeyi Berlin negatif özgürlük olarak tanımlamaktadır. Yeni nasıl eskiden daha önemliyse negatif özgürlük de pozitif özgürlük karşısında belirleyici ve önceliklidir.

Müdahale olmadığı müddetçe insanların özgür olduğunu ileri süren negatif özgürlük nosyonu müdahale kavramını oldukça dar bir içerikle ele alır. Kişiyi dışarıdan yöneltilebilen kasıtlı engeller müdahale sayılmalıdır. Bunun dışındaki her olasılık, kişisel yetersizlikler mesela, birey eylemini sınırlarsa dahi özgürlük kaybı olarak görülmezler (Berlin, 2002: 169; Öztürk, 2016: 108). Berlin'e göre dışarıdan gelen müdahaleleri önleyen özgürlüğün negatif yorumu birey üzerinde otorite kurulmasını engeller. Pozitif özgürlük ise aksi yönde bir etki yaratmakta; bireyi katılmaya ve hakimiyet kurmaya zorlayarak otoriteyi güçlendirmektedir.

Berlin negatif özgürlüğü formüle ederken müdahalenin yokluğu dışında seçim yapma imkan ve hakkını da önemser. Özgür insan hem engellenmeyen hem de tercihte bulunan kişidir. Bu nedenle özgürlüğü seçim özgürlüğünden bağımsız bir şekilde ele almak olanaksızdır (Berlin, 2002: 204, s. 217; Gray, 1995: 15; Öztürk, 2015: 126-7, Öztürk, 2016: 108). Seçim, özgürlüğün iki kurucu ögesinden biri olduğu için seçimi engelleyen veya anlamsızlaştıran her türlü okuma tarzı Berlin tarafından eleştirilir. Bu bağlamda özellikle determinizmin olumsuz etkisine dikkat çekilebilir. Doğa ve tarih kavramları üzerinden kurgulanan her türlü belirleme ilişkisi sorunludur.

Sabit bir insan doğası olmadığı gibi tarihin sonul bir amacı veya yasası da yoktur (Berlin, 1997b: 119-137; Galipeau, 1994: 77; Gray, 1995: 13-4; Öztürk, 2015: 127; Öztürk, 2016: 110).

Özgürlük bahsini kapatmadan önce iki hususun altı özenle çizilmelidir: Düşünür negatif özgürlükle demokrasi arasında zorunlu bir bağ olmadığı kanaatindedir. Pozitif özgürlük ise yönetim ve katılım gibi meselelerle daha iç içe bir konumlanma tarzına sahiptir. Negatif özgürlük bireyin özgürlüğüdür ve son kertede otorite karşıtı bir içeriğe sahiptir. Negatif özgürlük otoriteden kaçınmanın özgürlüğü olduğundan böylesi bir anlayışın egemen olduğu bir dizgede özel alana dokunmamak kaydıyla kimin yönettiğinin bir önemi yoktur. Pozitif özgürlük ise otorite yaratır ve özel alanı kamusal alana bağlar. Modern insanın ihtiyaç ve eğilimleri bakımından negatif özgürlüğü özgürlüğün pozitif yorumundan daha değerli gören düşünür aynı zamanda negatif özgürlük için demokrasiyi zorunu bir unsur olarak değerlendirmedikinden liberal olması kaydıyla antidemokratik bir rejimde dahi özgürlüğün olabileceğini prensip olarak kabul etmiş olur (Gray, 2004: 80). Bu yorumun kendi kendini yöneten bir cumhuriyetin halkın yönetime katılmadığı bir mutlak monarşiden daha özgür sayılmayacağını savlayan Hobbesçu iddianın devamı niteliğinde olduğu açıktır (Berlin, 2002: 176-7, 204-212; Öztürk, 2015: 127-8; Öztürk, 2016: 108; Çelik, 2010: 163). Tabii son kertede Berlin düşüncesinin Hobbes'tan yine de bir farkı vardır. Düşünür özel alan ile kamusal alan arasındaki farklılığı açıklığa kavuşturmak ve özel alanda bireyin özgürlüğünü korumak için yasaya önem verir. Özgürlük Hobbes da olduğu üzere yasanın sessizliği gibi bir anlama gelmez. Ancak demokratik katılım dolayısıyla yasa yapım süreçleri üzerine hassasiyet gösterilmediğinden yasaya yönelik Berlinci ilgi oldukça araçsal bir niteliğe sahiptir (Berlin, 2002: 173-7; Gray, 2004: 80; Öztürk, 2015: 127-8; Öztürk, 2016: 108).

Pozitif özgürlüğün arkasındaki mantığın otoriter niteliğini yoğun bir şekilde vurgulayan Berlin bu kanaatini bir takım kanıtlarla somutlaştırmaya çalışır. Öncelikle pozitif özgürlükte anti-bireyci bir yan vardır. Kişiler kendi eksikliklerini kolektif varlıklara referans vererek önemsizleştirmeye çalışır. Ayrıca pozitif özgürlük bir tür kurtuluş öğretisi olarak kullanılmaya fazlasıyla elverişlidir. Özgürlük gelecekte ulaşılabilecek mükemmel toplumun bir niteliği ve bugün çekilen acılar karşısında bir mükâfat olarak görülür (Berlin, 2002: 212). Özgürlükle mükemmellik arasında kurulan bağlantı pozitif özgürlükçü yorumu toplum mühendisliği tasarımlarına ve tabii ki totaliter siyasi pratiklere yaklaştırır (Berlin, 2002: 209; Öztürk, 2015: 129-130; Öztürk, 2016: 109).

Totaliterleşmiş özgürlük algısında özgürlüğün gerçek anlamını küçük bir azınlık bilir. Kültürel ve politik rolü itibarıyla elit bir grup gibi davranan bu azınlık aydınlanmamış büyük çoğunluğa şekil verme hakkını kendinde görür (Berlin, 2002: 178-181; Öztürk, 2015: 130-1; Öztürk, 2016: 109). Özellikle Hegel ve Marx gibi örneklerde somut bir içeriğe kavuşan gelenek özgürlüğü özgürleştirme veya özgürlüğe zorlama gibi bir içerik temelinde yorumladığı için pozitif özgürlük despotizmin ana kaynaklarından biri haline gelir (Berlin, 2002: 189-196).

Özgürlük önündeki engelleri sadece fiziksel ve yasal sınırlar ile seçim olanaklılığı bakımından ele alan Berlinci perspektif kişinin kendi kendisinin efendisi olmasını ve bu bağlamda akılsal özdenetiminin özgürlük yolunda yarattığı olumlu ritmi hakkaniyetli bir şekilde değerlendirmez. Özellikle yoksulluk meselesi bu bahsi geçen kuramsal ihmal toplum içerisinde bireyin diğer bireyler karşısında eşit özgürlüğü açısından ciddi sorunlar çıkarır. Ayrıca demokrasiye karşı ilgisiz özgürlük anlayışı siyasal anlamda kendi kendini yönetmenin modern toplumun politik gerçekliğinde birey özgürlüğü için ne kadar önemli olduğunu tahlil etme noktasında yetersiz kalmaktadır (Çelik, 2010: 176).

Çoğulculuk

Berlin liberalizmi negatif özgürlükle çoğulculuk arasında içsel ve kopmaz nitelikte bir bağ olduğunu düşünür. İki kavramı birbirine totalitarizm karşıtlığı bağlar. Totalitarizm çoğulculuğun anti-tezidir. Negatif özgürlükten uzaklaştığımızda yüzleşmek zorunda olduğumuz toplumsal ve düşünsel vasat da çoğulculuğun anti-tezi, dolayısıyla totalitarizmdir (Öztürk, 2016: 110; Boravali, 2007: 224; Zakaras, 2013: 70).

Berlin tekçi düşüncüyü tartışmaya açar. Tekçilik gerçekliği tek bir doğru ve (veya) birbiriyle uyumlu doğrulardan oluşmuş tek bir hiyerarşiyle açıklayan düşünme tarzıdır. Tekçi bakış tüm gerçek soruların cevaplanabileceği, insanın sorulara yanıtlar vererek evrensel gerçeklere ulaşabileceği ve doğru değerler arasında çatışma olmayacağını ileri sürer. Tekçi bakışın temsilcilerine göre evren kaos değil kozmostur (Berlin, 1990a: 183-184; Berlin, 1990c: 5-6; Berlin, 2004: 40-41). Platon'dan Marx'a kadar Batı düşünce geleneği içerisinde hakim konumda olan tekçi bakış genelde mükemmel bir ahlak ve toplum düzenine atıfta bulunur. İdeal topluma ulaşma yolunda mesianik karakteri ağır basan bir davranış tarzını ön plana çıkarır. Bu bağlamda kurtuluş öğretileriyle tekçi bakış arasında bağlantı vardır. Şüphesiz ki bir kez böyle bir yola

girildiğinde faşizm ve komünizm gibi öğretilerinin uygulamalarına referansla despotizm kaçınılmaz hale gelir (Berlin, 2004: 21; Öztürk, 2016: 110).

Berlin tekçi teze karşı çoğulcu bir gerçekçiliği vurgular. Hiçbir zaman kendi içerisinde uyumlu ve herkes için objektif bir değerler hiyerarşisi söz konusu olmamıştır. Ayrıca hiçbir zaman mükemmel bir bilgi seviyesine ulaşamayacağız. İnsanlar hemen her durumda iyi olarak gördükleri ve birbiriyle çelişki halindeki istem ve değer arasında seçim yaparlar. İyiler arasındaki indirgenemezlik ve çelişki hali kişisel hayat deneyimi bakımından rahatsız edici sonuçlara yol açabilir. Mesela özgürlüğü seçersek daha az verimli olabiliriz. Adaleti seçersek merhameti feda edebiliriz. Eşitliği seçersek bireysel özgürlüklerimiz tehlikeye girebilir. Şüphesiz ki, ahlak felsefesi ve siyaset felsefesini motive eden asıl unsur da önemli ölçüde bu kaotik durum üzerine bina edilmiştir (Berlin, 1979: 31; Berlin, 1990a: 201-202; Berlin, 1990c: 6; Berlin, 1997c: 5-6, 12-13; Berlin, 1997d: 65; Berlin, 2000: 12; Öztürk, 2016: 114; Boravali, 2007: 224, 226-228).

Berlin'in çoğulculuğu aslında bir tür agnotizmdir. Tümüyle rasyonel çözümler olmadığı için tekçilik sorunlu, çoğulculuk daha tercih edilebilir niteliktedir (Crowder, 1995: 51). Agnostik çoğulculuk seçeneğinin bu denli ön plana çıkması bir ölçüde romantizmle de ilgilidir. Berlin romantizmi değerli görür (Riley, 2001: 288-289). Ancak düşünürün romantizmle beslenmiş agnotizmi savunma biçiminde de agnostik bir tutumun olduğu söylenebilir. Çünkü düşünür kendi savını, yani değerlerin karşılaştırılmazlığı ve indirgenemezliği üzerine geliştirdiği tezi çeşitli gerekçelerle yumuşatır. Her şeyden önce değer çoğulculuğu ve çatışmasından kaynaklanan karşılaştırma yapamama durumu istisnaidir. Trajik tercihler ender bir şekilde karşımıza çıkar. Ayrıca ona göre evrensel değerler olmasa dahi, ahlaki bir minimum vardır. Ahlaki alt sınırın altına düşen eylem ve davranışların herkes için yanlış ve kabul edilemez olduğunu düşünür Berlin. Bu hususta verdiği Nazi örneği dikkate değerdir. Dahası liberal kurum ve değerlerin alternatiflerinden mukayeseli olarak üstün olduğu iddiasını dile getirir. Bu tespit Berlin çoğulculuğunda bile bir tür değerler hiyerarşisinin olabileceğini ortaya koyar (Berlin, 1997c: 13-16; Gray, 1995: 157; Riley, 2001: 288-295; Öztürk, 2016: 115; Boravali, 2007: 229, 231-232).

Berlin çoğulculuk önündeki engellerle, yani ütopyacı, ilerlemeci ve kesinlik yanlısı anlayışlarla da hesaplaşır. Basitten karmaşığa doğru ilerleyen insanlık tarihi kavramlaştırmasını yanıltıcı bulur düşünür. Tarihsel bir ilerleme olsa dahi bu bahsi geçen değişim bir örnek değildir. Herder gibi tarihsel gelişme içerisinde kültürel farklılıklara işaret eden düşünürlerin çalışmalarını

oldukça değerli bulur Berlin. Çünkü Herderci anlatı bize kültürler arasında bir öncelik-sonralık ilişkisi kurulamayacağını söyler (Berlin, 1990b: 37-39). Bu tespit kültürel çoğulculuk için uygun bir zemin yaratır. Tek bir ilerleme çizgisi olmadığı gibi tek bir akıl ve evrensellik de yoktur. Montesquieu ve Hume'a başvuran Berlin gerçeklikte kesin ve tek çözümlerin olmadığını savlar (Berlin, 1990b: 43, 48). Ayrıca hem Machiavelli gibi bir realist düşünürün sözlerine hem de realizmle taban tabana zıt bir konumda olan romantik akıma değer vermiştir düşünür. Çünkü ona göre Machiavelli çoğulculuk konusunda bir öncüdür. Hristiyan ve Pagan kültürleri birbirine indirgenemez iki farklı ahlak anlayışı olarak tanımlamıştır. Romantizm ise evrensel yapılar ve kesinlik karşısında iradeyi, akış veya oluşunun kestirilemezliğini vurguladığı için çoğulculuğu destekleyecek bir unsur olarak tarif edilir. Şüphesiz ki, romantizm ilerici olduğu kadar gerici de olabilir. Bu bağlamda romantizmle-faşizm arasında da bir bağlantı vardır. Ancak düşünür bu tehlikeye işaret etmek kaydıyla romantik akımların özgürlüğe ve harekete alan açan konumundan övgüyle bahseder (Berlin, 1990c: 8; Berlin, 2004: 143-144, 164, 171; Zakaras, 2013: 72).

SONUÇ YERİNE

Düşünür kendi ideolojik ve (veya) felsefi konumunu liberal rasyonalist olarak tanımlar (Berlin, 2009: 82). Ancak bu iki kavramın birbirine eklemleme biçimi sorunludur. Bu hususta Berlin düşüncesini için bir dizi eleştiri dile getirilebilir. Öncelikle çoğulculuk meselesine değinebilir. Kolaylıkla fark edileceği üzere Berlinci düşünüş sistemik değildir. Kanaat ve fikirleri çok sayıda çalışmaya dağılmıştır (Crowder, 2015: 549-550). Bu bağlamda çoğulculuk Berlin için sadece savunulan bir fikir değil, aynı zamanda düşünürün kendisini ortaya koyma biçiminin kuramsal ifadesidir. Berlin çoğulculuk yanlısı ama görecelik karşıtıdır. Yalnız çoğulculukla görecelik arasında çizdiği sınır bir hayli keyfidir. Düşünür felsefi tutumunu plüralist olarak nitelendirir. Rölativizmle plüralizm arasındaki fark radikal özneliğin sınırlanmasına dair çabada somutlaşır (Turhan ve Uluşahin, 2007: 108). Ancak rölativizm kavramsallaştırması çoğulculuğun sınırları üzerine formüle edilen eleştiriye boşa çıkarmaz. Çünkü negatif özgürlüğü oldukça dar bir şekilde tanımlar Berlin. Bu dar tanımın dışında kalan her olasılık -pozitif özgürlük anlatılarının büyük bir kısmı- onun kuramı bakımından sorunludur. Liberal olmayan bakış açısıyla totalitarizm arasında yapısal bir devamlılık vardır. Bu bağlantı çoğulcu bir durumdaki pek çok tercihi ahlaken tartışmalı veya gayrimeşru hale getirerek plüralist konumu sınırlar. Ortaya çıkan tablo şöyle özetlenebilir: Berlin tekçiliğe karşı çoğulculuğun yanındadır. Ama her yaşam biçimi ve her

düşünce yaşamaya layık değildir. Ayrıca pozitif özgürlük totalitarizmi kolaylaştırdığından pozitif özgürlüğe karşı da tedbir alınması gerekir. Böylelikle çoğulculuk daha da kısıtlanır.

Ahlakilikte evrensel bir asgari boyutun, nesnel bir minimum noktanın veya tüm uluslar bakımından ortak bir ahlaki noktanın olduğunu düşünür Berlin. Neyin yanlış olduğunu asgari ölçülerde bilebilen insanlığın neden tek bir ortak doğruyu bilemediğini rasyonel bir şekilde açıklayamaz. Dahası Berlin çoğulculuğu sadece göreceliğe değil aynı zamanda pragmatizme karşı da savunmasızdır. Çünkü onun dizgesi bakımından evrensel bir reçetenin olmaması rasyonelliği ortadan kaldırmaz. Ayrıca akılcı çözümler için tüm değerleri hizaya sokacak bir üst değere atıfta bulunmak gerekli değildir. Peki, hangi çözümün diğerinden daha rasyonel olduğu veya hangi değer diğer değere göre daha tercih edilebilir olduğu soruları nasıl yanıtlanır? Berlin doğrunun koşullar tarafından belirlendiği kanaatindedir. Koşullar ve tarihsel durum rasyonel durumu açıklar (Boravali, 2007: 229). Kolaylıkla fark edileceği üzere bu yanıt çoğulculuk, görecelilik ve pragmatizm arasındaki tüm ayrımları keyfi hale getirir. Doğru ve iyi Berlin'in söylediği gibi koşullara bağlıysa doğuyu ve yanlışını birbirinden ayırt eden tüm saptamalar tarihte ve kültürde görece hale gelir.

Bir diğer sorunlu nokta liberalizmle ahlaki çoğulculuk arasındaki gerilimde somut bir içeriğe kavuşur. Locke, Mill, Hayek gibi pek çok liberal düşünür ahlaka ve siyasete tekçi bir şekilde bakar. Liberalizm de tekçi olabildiği için düşünür tarafından dile getirilen ve çoğulculuğun garantisini liberalizmde bulan okumaya belli bir ihtiyat payı ile yaklaşmak gerekir (Boravali, 2007: 231; Crowder, 2015: 558). Ayrıca tekçi pozisyonla totalitarizm arasında kurulan neden-sonuç ilişkisi de yeniden kurgulanmalıdır. Çünkü sonuçta hemen tüm ortak iyi/ortak yarar anlayışları ahlaki anlamda tekçi varsayımlara sahiptir. Berlin'in yaptığı üzere tekçi yaklaşımın reddi ortak iyi düşüncesinin reddi anlamına geliyorsa bu pozisyon eleştirilebilir (Boravali, 2007: 240-241).

KAYNAKÇA

Berlin, I. (1979). Isaiah Berlin'le söyleşi, İçinde. Bryan Magee (Ed.), Yeni düşün adamları (ss. 3-46). (Çev: Mete Tunçay ve diğerleri). İstanbul: MEB Yayınları.

Berlin, I. (1990a). European unity and its Vicissitudes. İçinde. H. Hardy (Ed.), The crooked timber of humanity (pp. 175-206). London: Fontona Press.

Berlin, I. (1990a). The decline of utopian ideas in the West. İçinde. H. Hardy (Ed.), The crooked timber of humanity (pp. 20-48). London: Fontana Press.

Berlin, I. (1990). The pursuit of the ideal. İçinde. H. Hardy (Ed.), The crooked timber of humanity (pp. 1-19). London: Fontana Press.

Berlin, I. (1997a). Two concept of liberty. İçinde. P. Pettit and R. E. Goodin (Eds.), Contemporary political philosophy: An anthology, Oxford: Blackwell Press.

Berlin, I. (1997b). Historical inevitability. İçinde. H. Hardy and R. Hausheer (Eds.), The proper study of mankind (pp. 119-190). London: Chatto and Windus.

Berlin, I. (1997c). The pursuit of the ideal. İçinde. H. Hardy and R. Hausheer (Eds.), The proper study of mankind: An anthology of essays (pp. 1-16). London: Chatto and Windus.

Berlin, I. (1997d). Does political theory still exist?. İçinde. H. Hardy and R. Hausheer (Eds.), The proper study of mankind (pp. 59-90). London: Chatto & Windus.

Berlin, I. (2000). My intellectual path. İçinde. H. Hardy (Ed.), The power of ideas, Princeton: Princeton University Press.

Berlin, I. (2002). Two concepts of liberty. İçinde H. Hardy (Ed.), Liberty, Isaiah Berlin, (pp. 166-217). Oxford: Oxford University Press.

Berlin, I. (2004). Romantikliğin kökleri (Haz: Henry Hardy) (Çev: Mete Tunçay). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Berlin, I. (2009). Isaiah Berlin'le konuşmalar. Söyleşi: Ramin Jahanbegloo (Çev: Zeynep Kılınç). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Boravali, M. (2007). Ahlaki çoğulculuk ve siyaset, içinde. Murat Koraltürk ve diğerleri (Eds.), Mete Tunçay'a armağan (ss. 221-250). İstanbul: İletişim Yayınları.

Crowder, G. (2015). Value, pluralism, diversity and liberalism. Ethic Theory and Moral Prac, 18, 549-564.

Çelik, Ö. (2010). Isaiah Berlin'in pozitif özgürlük kavramı ve eleştirdiği pozitif özgürlükçü yaklaşımlar. Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 12(3), 150-186.

Galipeau, C. J. (1994). Isaiah Berlin's liberalism. Oxford: Clarendon Press.

Gray, J. (1995). Berlin. London: Fontana Press.

Gray, J. (2004). Post-Liberalizm (Çev: Müfit Günay). Ankara: Dost Yayınları.

Öztürk, A. (2015). Hobbes'tan Berlin'e negatif özgürlük düşüncesi ve Berlin'in agnostik liberalizmi. İçinde Hilal Onur İnce (Ed.), Günümüzde yeni siyasal yaklaşımlar II (ss. 102-138). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Öztürk, A. (2016). Berlin düşüncesinde eleştirel akıl, özgürlük ve çoğulculuk. Felsefelogos, 62(3), 107-119.

Riley, J. (2001). Interpreting Berlin's liberalism. American Political Science Review, 95, 283-95.

Turhan, M. V. & Uluşahin, N. (2007). Isaiah Berlin'in liberalizmi ve değerlerin plüralizmi. Liberal Düşünce, 12(45-6), 83-114.

Zakaras, A. (2013). A liberal pluralism: Isaiah Berlin and John Stuart Mill, The Review of Politics 75, 69-96.

